

Аналітична записка
про основні тенденції зміни значень показників, що застосовуються для
розрахунку індексу регіонального людського розвитку.
Департамент економічної політики та стратегічного планування
Одеської обласної державної адміністрації

Довге та здорове життя

Середня очікувана тривалість життя при народженні, років (інтегральний показник здоров'я населення).

Для Одеської області протягом 2015-2017 років була характерна позитивна динаміка показників середньої очікуваної тривалості життя при народженні. За даними органів Державної статистики даний показник поступово збільшувався, проте, у 2018 році відбулося незначне зменшення.

У 2019 році показник середньої очікуваної тривалості життя збільшився відповідно до 2018 року на 0,37 року і становив 71,35 року, але що менше за середньоукраїнський показник (72,01 років) (табл. 1).

табл. 1

	2015 рік, років	2016 рік, років	2017 рік, років	2018 рік, років	2019 рік, років
Україна	71,38	71,68	71,98	71,76	72,01
Одеська область	70,36	70,83	71,09	70,98	71,35
Зменшення (-), збільшення (+) до попереднього року	+0,03	+0,47	+0,26	-0,11	+0,37
Збільшення (зменшення) відповідно до середньоукраїнського показника	-1,02	-0,85	-0,89	-0,78	-0,66

Середня очікувана тривалість життя при народженні коливалась у чоловіків 65,94-66,53 років, у жінок вона становила 74,69-75,15 років. Якщо для розвинутих країн характерна різниця між очікуваною тривалістю життя чоловіків та жінок у середньому становить 5-6 років, то в Одеській області протягом звітної періоду вона коливалась від 8,75 до 9,62 року, проте даний показник значно менший за середньоукраїнський (10,06 року) (табл. 2):

табл. 2

Період, за який розраховані показники (роки)	Середня очікувана тривалість життя при народженні по Одеській області, років,				Довідково: Різниця між очікуваної тривалістю чоловіків та жінок по Україні, років
	обидві статі	чоловіки	жінки	Різниця між очікуваної тривалістю чоловіків та жінок, років	
2015	70,36	65,94	74,69	8,75	9,88
2016	70,83	66,38	75,15	8,77	9,73
2017	71,09	66,59	75,50	8,91	9,76
2018	70,98	66,37	75,54	9,17	10,03
2019	71,35	66,53	76,15	9,62	10,06

На показники середньої очікуваної тривалості життя суттєво впливають соціально-економічні, біологічні, екологічні фактори, якість життя, впливи системи охорони здоров'я на збереження і покращення здоров'я населення.

Загальний коефіцієнт приросту (скорочення) чисельності населення, на 1000 осіб наявного населення.

Аналіз демографічної ситуації Одеської області за 2015-2019 роки свідчить про існування негативних тенденцій у зазначеній сфері.

Так, якщо у 2015 році перевищення померлих над народженнями становило 7,1 тис. осіб то у 2019 році таке скорочення становила 12,2 тис. особи.

Разом з тим, обсяги міграційного приросту населення протягом звітного періоду 2015-2019 років щороку збільшувались від 0,99 тис. осіб у 2015 році до 9,1 тис. осіб у 2019 році.

Таким чином, зменшення народжуваності населення, збільшення смертності населення та наявність міграційного приросту населення вплинуло на загальні обсяги скорочення населення і на коефіцієнт загального приросту (скорочення) населення, який протягом 2015-2019 років щороку зменшувався та у 2019 році становив -1,3 проміле і що менше на 4,3 промілевих пункта у порівнянні із середньоукраїнським показником.

табл. 3

Показники	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Чисельність наявного населення (тис. осіб)	2390,3	2386,5	2383,1	2380,3	2377,2
Середньорічна чисельність наявного населення	2393,4	2388,4	2384,8	2381,7	2378,8
Природне скорочення населення (тис. осіб)	7,1	7,2	8,2	10,5	12,2
Кількість народжених (тис. осіб)	27,4	26,4	25,2	23,1	20,9
Кількість померлих (тис. осіб)	34,6	33,6	33,4	33,6	33,1
Міграційний приріст населення (осіб)	0,99	3,4	4,7	7,7	9,1
Загальний приріст (скорочення) населення (тис. осіб)	-6,2	-3,8	-3,4	-2,8	-3,1
Коефіцієнт загального приросту (скорочення) населення (на 1000 осіб) у середньому по Одеській області	-2,5	-1,6	-1,4	-1,2	-1,3
Зменшення (-), збільшення (+) до попереднього року, (промільові пункти)	2,5	-0,9	-0,2	-0,2	0,1
Загальний коефіцієнт приросту (скорочення) чисельності населення, на 1000 осіб населення, проміле у середньому по Україні	-3,4	-4,0	-3,5	-6,1	-5,6
Збільшення (зменшення) відповідно до середньо українського показника, (промільові пункти)	-0,9	-2,4	-2,1	-4,9	-4,3

Для підвищення тривалості життя потрібно проведення кардинальної реформи охорони здоров'я і введення системи державного медичного страхування. Збільшення народжуваності - одне з джерел поліпшення демографічної ситуації. Стимулом цього повинні стати досить високі посібники при народженні дитини, наявність дошкільних установ, зниження дитячої смертності, підвищення медичного обслуговування, забезпечення житлом молодих і багатодітних сімей.

Коефіцієнт смертності від навмисного самоушкодження, на 100 тис. осіб наявного населення (вплив на психічне здоров'я населення соціальної нестабільності та напруженості у суспільстві).

Спостерігається тенденція щорічного зменшення показника з 22,6 просантиміле у 2015 році до 18,2 просантиміле у 2019 році.

Добробут та гідні умови праці

Обсяг видатків місцевих бюджетів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) на одну особу за 2019 рік становив 13 916,2 гривень і має виражену тенденцію до зростання.

У порівнянні з 2015 роком зазначений показник зріс у 2,1 рази.

Зростання обсягу видатків місцевих бюджетів пов'язано із змінами до законодавства, що впливають на показники місцевих бюджетів та міжбюджетних трансфертів, реалізацією реформ у контексті децентралізації, передачею видаткових повноважень з державного на місцевий рівень, змінами індексу інфляції та індексації ставок податків.

Може бути використано як додатковий показник для оцінки можливостей соціально-економічного розвитку в регіоні.

Відношення середньої заробітної плати до мінімальної.

Аналіз динаміки рівня середньої заробітної плати в області за період 2015-2019 роки свідчить, що середня заробітна плата в області з кожним роком зростала, але це зростання було різним. Найбільш стрімко середня заробітна плата почала зростати починаючи з 2017 року і порівняно з 2016 роком вона збільшилась на 1733 грн. або на 36,0%, у 2018 році порівняно з 2017 роком зростання середньої заробітної плати склало 1469 грн. або 22,5%, а у 2019 році порівняно з 2018 роком зростання середньої заробітної плати склало 1235 грн. або 22,5%.

Спостерігалася рівномірна позитивна тенденція щодо збільшення і розміру мінімальної заробітної плати протягом 2015 – 2016 років, а з 2017 року рівень даного показника значно збільшився і склав – 3200 грн. Протягом 2018-2019 років спостерігається поступове збільшення розміру мінімальної заробітної плати до 4173 грн.

Аналіз показника відношення середньої заробітної плати до мінімальної по Одеській області свідчить, що він зростав та коливався від 3,07 рази у 2015 році до 3,34 рази у 2016 році.

Але, у 2017 році у порівнянні з 2016 роком даний показник зменшився у 1,3 рази через різке збільшення, як середньої так і мінімальної заробітної плати та становив 2,04 рази.

Незначне збільшення відбулось у 2018-2019 роках у порівнянні з попередніми роками і становило 2,15 рази та 2,21 рази відповідно. (табл. 4).

табл. 4

	Відношення середньої заробітної плати до мінімальної, разів				
	2015	2016	2017	2018	2019
В середньому по Україні	3,30	3,60	2,22	2,38	2,51

	Відношення середньої заробітної плати до мінімальної, разів				
	2015	2016	2017	2018	2019
В середньому по Одеській області	3,07	3,34	2,04	2,15	2,21
Зменшення (-), збільшення (+) до попереднього року	0,5	0,27	-1,3	0,11	0,06
Збільшення (зменшення) відповідно до середньоукраїнського показника	-0,23	-0,26	-0,18	-0,23	-0,3
Мінімальна заробітна плата по Україні	01.01.2015 1218 грн. 01.09.2015 1378 грн.	01.01.2016 1378 грн. 1.05.2016 1450 грн. 01.12.2016 1600 грн.	3200	3723	4173
Середня заробітна плата по Україні	4195	5183	7104	8865	10497
Середня заробітна плата по Одеській області	3897	4809	6542	8011	9246

Наведені у таблиці показники підтверджують нестабільність роботи підприємств, установ, організацій в умовах роботи економіки через проведення реформ, заборгованості із виплати заробітної плати тощо.

Нажаль, не досягнуто повного погашення заборгованості із виплати заробітної плати протягом 2019 року.

На 01.01.2020 загальна сума заборгованості із заробітної плати в області становила 47,3 млн. грн., що на 16,3 млн. грн. або на 25,6% менше до початку 2019 року.

Сума невикраченої заробітної плати до фонду оплати праці за грудень 2019 року складає 1,0 відсотка.

Проблемним залишається питання щодо наявності значної заборгованості із виплати заробітної плати на активних державних підприємствах (14,5 млн. грн. або 30,7% до загальної суми заборгованості), а саме з найбільшою сумою:

- державне підприємство «Ренійський морський торговельний порт» - 7,0 млн. грн.;
- державне підприємство «Білгород-Дністровський морський торговельний порт» - 2,8 млн. грн.;
- державне підприємство «Хлібна база № 77» Держрезерву України - 1,9 млн. грн.;
- ГВСП «Кілійський СБСРЗ ПАТ «Українське Дунайське пароплавство» - 1,1 млн. грн.;
- державне підприємство «Регіональний дослідно-експериментальний комплекс» - 0,7 млн. грн.

Протягом 2019 року повністю погашено заборгованість державним підприємством «Одеський національний медичний університет» (30,0 млн.грн.), ПАТ «Одеський припортовий завод» (11,8 млн. грн.), державним підприємством «Морський торговельний порт Усть-Дунайськ» (369,1 тис. грн.).

Інспекторами праці Головного управління Держпраці в Одеській області здійснено 48 перевірок із виплати заробітної плати на 47 підприємствах-боржниках, на яких виявлена загальна сума боргу 119216,0 тис. грн.

Відповідно до абзацу 3 частини 2 статті 265 Кодексу законів про працю України винесено 15 постанов про накладання штрафних санкцій на загальну суму 187785,0 тис. грн.

На виконання вимог приписів 22 роботодавця усунули порушення та 7139 працівникам погашено заборгованість із виплати заробітної плати на загальну суму 34575,0 тис. грн.

Стан додержання законодавства про працю у сфері трудових відносин вивчався фахівцями протягом 2019 року у 702 суб'єктах господарювання.

За результатами інспекційних відвідувань порушення в частині допущення до роботи без належного оформлення трудового договору виявлено відносно 1596 працівників.

Відповідно до абзацу 2 частини 2 статті 265 Кодексу законів про працю України винесено 43 постанови про накладання штрафу на загальну суму 49434,1 тис. грн.

На виконання вимог приписів винесених інспекторами праці роботодавцями офіційно оформлено на роботу 33 працівників.

Водночас інспекторами праці здійснено 168 відвідувань суб'єктів господарювання на підставі пункту 33 Порядку здійснення державного контролю за додержанням законодавства про працю, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2017 №295, з метою інформування про найбільш ефективні способи дотримання законодавства про працю, зокрема з питань переваг офіційного працевлаштування. За результатами відвідувань суб'єктами господарювання офіційно працевлаштовано 4110 працівників. Негативний вплив на рівень заробітної плати є виплати за виконання робіт без належного оформлення трудового договору (заробітна плата у «конвертах»).

З метою посилення захисту трудових прав громадян в 2019 році затверджено заходи, спрямовані на детінізацію відносин у сфері зайнятості населення відповідно до розпорядження голови обласної державної адміністрації від 06.02.2019 № 139/А-2019 «Про заходи щодо легалізації трудових відносин, забезпечення мінімальних гарантій з оплати праці, підвищення рівня заробітної плати».

Рівень працевлаштування зареєстрованих безробітних, відсотків до кількості громадян, які мали статус безробітного протягом року.

Протягом 2015-2018 років спостерігалася стала динаміка щодо зменшення кількості зареєстрованих безробітних, які користувались послугами служби зайнятості з 49,8 тис. осіб у 2015 році до 39,6 тис. осіб у 2018 році (табл. 5). Починаючи з 2019 року спостерігається збільшення даного показника, який у січні-грудні 2019 року становив 40,3 тис. осіб.

Аналіз свідчить, що чисельність осіб, які мали статус безробітного на у 2015-2017 роках років, зменшилась з 16,3 до 13,4 тис. осіб, але з починаючи з 2018 року спостерігається збільшення осіб, які мали статус безробітного.

Рівень зареєстрованого безробіття на у 2015-2019 роках коливався відповідно з 1,1 до 0,9 відсотка.

Протягом 2015-2019 років чисельність працевлаштованих громадян, які мають статус безробітного протягом року поступово зменшувалась; рівень працевлаштування зареєстрованих безробітних у 2015-2019 роках також зменшувався від 38,1 відсотка у 2015 році до 34,6 відсотка у 2019 році.

табл. 5

	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Чисельність осіб, які мали статус безробітного	49858	44748	41035	39643	40256
Чисельність працевлаштованих осіб з числа зареєстрованих безробітних	18994	17323	15378	14401	13934
Рівень працевлаштування зареєстрованих безробітних, відсотків до кількості громадян, які мали статус безробітного протягом року по Одеській області	38,1	38,7	37,5	36,3	34,6
Чисельність осіб, які мали статус безробітного на кінець звітної періоду	16267	14053	13395	13647	14266
Рівень зареєстрованого безробіття	1,1	1,0	0,9	1,0	1,0
Рівень працевлаштування зареєстрованих безробітних, відсотків до кількості громадян, які мали статус безробітного протягом року в Україні	33,2	34,9	37,9	38,4	34,7
Зменшення (-), збільшення (+) до попереднього року	-4,0	0,6	-1,2	-1,2	-1,7
Збільшення (зменшення) відповідно до середньоукраїнського показника	4,9	3,8	-0,4	-2,1	-0,1

Передумовою якісного вирішення питання працевлаштування безробітних є тісна співпраця державної служби зайнятості та роботодавців. Одним з пріоритетних напрямків активної політики зайнятості є професійна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації безробітних відповідно до вимог ринку праці, у тому числі на замовлення роботодавців, що дозволяє значно підвищити рівень працевлаштування безробітних за набутою професією.

Протягом 2015-2019 років за направленням Одеської обласної служби зайнятості пройшло професійне навчання майже 36,5 тис. безробітних (в середньому 7,3 тис. осіб щорічно).

Для покращення ситуації у сфері зайнятості необхідно прискорити прийняття Закону України «Про активізацію пошуку роботи безробітних та шукачів роботи», що дасть змогу забезпечити більш гнучке регулювання ринку праці, підвищить зацікавленість роботодавців та безробітних у послугах державної служби зайнятості, принципово змінить підходи її роботи по відношенню до шукачів роботи, дозволить підвищити рівень працевлаштування безробітних та посилить соціальний діалог у процесі регулювання ринку праці.

Освіта

Чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком три - п'ять років у 2014- 2018 роках становив відповідно – 70,1%, 69,4%, 69,7%, 70,3% та 69,5% до загальної кількості дітей такого віку.

Відсоток охоплення дітей віком від 3 до 5 років закладами дошкільної освіти за поточний рік виріс на 0,5 %, і становить 82,5% (статистичні дані – 69,5%).

Крім закладів дошкільної освіти в області створені умови для надання дітям інших форм дошкільної освіти. Так, 3,5% дітей віком від 3 до 5 років отримують освіту в групах короткотривалого перебування при закладах загальної середньої та позашкільної освіти, ще 5,5% дітей, які з різних причин не можуть відвідувати заклади дошкільної освіти охоплені соціально-педагогічним патронатом.

Таким чином охоплення дітей віком від 3 до 5 (6) років різними формами дошкільної освіти становить 91,5%, що на 0,5 % вище, ніж у минулому році.

Для забезпечення обов'язковою дошкільною освітою дітей старшого дошкільного віку створені умови для кожної дитини 5-річного віку (працюють 159 груп короткотривалого перебування при закладах загальної середньої та позашкільної освіти, організовано роботу соціально-педагогічного патронату). Охоплення дітей старшого дошкільного віку різними формами дошкільної освіти складає 100%.

Позитивній динаміці показників соціально-економічного розвитку регіону у сфері дошкільної освіти сприяє розвиток мережі закладів дошкільної освіти різних типів та форм власності.

В області здійснюється реалізація плану дій на 2017-2019 роки поетапного створення додаткових місць у закладах освіти для дітей дошкільного віку, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України (від 06.12.2017 № 871-р).

Департаментом освіти і науки облдержадміністрації спільно з місцевими органами виконавчої влади складено план заходів щодо розвитку мережі закладів дошкільної освіти шляхом: будівництва нових та відкриття закладів дошкільної освіти у пристосованих приміщеннях, створення дошкільних відділень при закладах загальної середньої освіти, відновлення діяльності не функціонуючих закладів та груп.

Крім того, стимулюється приватна ініціатива – активно розвивається мережа закладів дошкільної освіти приватної форми власності. Так, за поточний рік видано ліцензії на провадження освітньої діяльності за рівнем дошкільної освіти 19 закладам дошкільної освіти приватної форми власності.

Таким чином, протягом 2019 року створено 1189 додаткових місць (протягом 2017 - 2019 років в області створено 5040 додаткових місць), що дозволило значно скоротити чергу на влаштування дітей до закладів дошкільної освіти, яка наразі становить 2332 дитини віком від 3 до 5 років.

Робота з розвитку мережі закладів дошкільної освіти продовжується, і є одним із пріоритетних напрямів діяльності обласної державної адміністрації.

Кількість випускників вищих навчальних закладів I - IV рівня акредитації у 2014-2018 роках становила відповідно - 2,1%, 2,0%, 1,8%, 2,1% та 1,9% до загальної кількості населення у віці 25 - 70 років. Показник демонструє рівень освітньо-кваліфікаційної підготовки дорослого населення серед регіонів, де Одеська область знаходиться у першій трійці.

На території Одеської області функціонують 60 закладів вищої освіти (далі – ЗВО), із них: 22 заклади вищої освіти (III-IV рівня акредитації), 38 закладів вищої освіти (I-II рівня акредитації).

Загальна кількість студентів у закладах вищої освіти складає 107 725 осіб, з них: 79 526 осіб (денна форма), 28 199 (заочна форма).

Проаналізувавши кількість випускників, слід зазначити, що у період з 2014 року по 2016 рік зазначений показник мав тенденцію до зменшення. Разом з цим, у 2017 році показник збільшився та становив 2,1.

Зазначений показник у 2018 році збільшився на 0,1% та становить 2,2% (статистичні дані – 1,9%), що обумовлено рядом факторів. Зокрема, розширення доступу до отримання вищої освіти, досягнення рівня, відповідного світовим стандартам, що сприяє найбільш повному задоволенню освітніх потреб громадян, покращенням профорієнтаційної роботи тощо. Так, за сприянням Департаменту освіти і науки обласної державної адміністрації та за участі регіональних центрів зайнятості проводяться «ярмарки вакансій», «круглі столи», виставки та презентації роботи закладів вищої освіти. Упродовж березня-травня у закладах вищої освіти організуються дні відкритих дверей для випускників закладів загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти.